

А. Ю. Миколаєнко,
аспірантка

УДК 007: 655.413: 342.7(73) "1967/1990"

Правозахисна діяльність українського видавництва «Смолоскип» у США (1967–1990)

У статті з'ясовано роль та значення українського видавництва «Смолоскип» для руху опору 1960–1980-х рр. на території радянської України. Досліджено діаспорний період функціонування цього видавничого осередку в США (1967–1990), зокрема проаналізовано інформаційний, видавничий, оборонний та допомоговий напрями правозахисної діяльності видавництва в діаспорі. Виявлено, що представники «Смолоскипа» зробили вагомий внесок у відновлення прав і свобод людини в Україні. У статті з'ясовано, що правозахисна діяльність видавництва виявилася ефективною та набула світової підтримки.

Ключові слова: видавництво «Смолоскип», правозахисна діяльність, українська діаспора, рух опору 1960–1980-х рр. в Україні.

Вступ. За часів незалежної України постала потреба у вивченні досвіду видавничих осередків українців, які функціонували в діаспорі й відігравали помітну роль в історії українського книговидавництва, адже через ідеологічні причини інформація про їхню роботу тривалий час в УРСР замовчувалася. Серед них, зокрема, вирізняється видавництво «Смолоскип», що розпочало свою діяльність в еміграції і стало рупором дисидентів материкової України. Концентруючи увагу на випуску у світ самвидаву та літератури, забороненої в СРСР, видавництво активно долучалося до українського національно-визвольного руху.

Незважаючи на те, що функціонування «Смолоскипа» в діаспорі все ж привертало увагу науковців, у їхніх працях правозахисна діяльність цього видавництва лише побіжно згадується в контексті досліджень українського самвидаву (О. Обертас [1], О. Спанатій) та опозиційного руху другої половини ХХ ст. (Ю. Каганов [2], Г. Касьянов, Т. Лутчин [3]). Хронологію подій, до яких був причетний «Смолоскип», висвітлено в численних публікаціях газети української громади у США «Свобода». Фрагментарно правозахисну діяльність видавництва в еміграції розглядали Н. Позняк, А. Астаф'єв, Я. Дубинянська в матеріалах про засновника видавництва О. Зінкевича, що з'являлися на шпальтах періодичних видань («Дзеркало тижня», «Літературна Україна», «Українська газета плюс», «Без цензури», «Welcome to Ukraine Magazine»). Підґрунтям цих статей стало дослідження американського науковця Я. Білоцерковича [4] про опозиційний рух в Україні. Попри актуальність теми й доступність матеріалів Музею-

архіву українського самвидаву видавництва «Смолоскип», що нині діє в Києві, досі комплексно не було вивчено основних аспектів його правозахисної діяльності.

Мета статті – з'ясувати роль та значення діаспорного видавництва «Смолоскип» для руху опору 1960–1980-х рр. в Україні. Відповідно до мети поставлено такі завдання: 1) визначити інформаційний напрям правозахисної діяльності видавництва «Смолоскип»; 2) проаналізувати специфіку та організацію його видавничої діяльності; 3) дослідити оборонний напрям правозахисної діяльності осередку на міжнародному рівні; 4) розкрити значення допомоги багатьом політв'язням в УРСР з боку української громади в діаспорі, яку забезпечували представники «Смолоскипа».

Методи дослідження. Для вирішення окреслених завдань використано комплекс дослідницьких методів: загальнонаукові (спостереження, порівняння, узагальнення, аналіз та синтез, індукція та дедукція) – для визначення стану наукової розробленості теми, комплексного вивчення основних напрямів діяльності видавництва; спеціальні (історико-хронологічний, історико-літературний, біографічний) – для визначення історичного значення інформаційної, видавничої, оборонної та допомогової діяльності «Смолоскипа», з'ясування ролі окремих персоналій у функціонуванні видавництва.

Результати й обговорення. Досліджуючи дисидентський рух в Україні, Я. Білоцеркович запропонував концепцію відчуження й зосередив увагу на його основному джерелі – конфлікті цінностей, що виявлявся в різних суспільних сферах: 1) національне самовизначення України на протигагу політичному підкоренню

СРСР; 2) мовний, культурний та етнічний плюралізм замість русифікації й національної асиміляції; 3) свобода релігії на відміну від репресій та запровадження атеїзму; 4) верховенство особи над державою і суспільством проти верховенства партії, держави і суспільства над особою; 5) демократичні свободи слова, преси, зібрань, організацій, виборів, права на еміграцію замість авторитарних обмежень; 6) влада закону проти підкорення закону інтересам партії і держави; 7) збалансований економічний розвиток, децентралізація, свобода профспілок, право на страйк [4, с. 67–68]. Вирішення означеного конфлікту цінностей між радянською системою та українськими правозахисниками було закладене і в основу діяльності видавництва «Смолоскип».

На наш погляд, увагу варто насамперед звернути на інформаційний напрям правозахисної діяльності видавництва. Головне завдання, яке ставили перед собою «смолоскипівці», – донести відомості з України до світової громади. Відповідно до цього завдання видавництво поширювало одержані повідомлення та матеріали завдяки активним міжнародним зв'язкам.

Українська інформаційна служба (УІС) «Смолоскип», що діяла при видавництві, надавала відомості представникам світової преси про арешти, репресії, перебування в концтаборах СРСР; водночас служба ретельно відстежувала результати своєї роботи, фіксувала кількість пресових повідомлень. У такий спосіб зусиллями видавництва формувалася несфальшована публічна думка світової спільноти про події на теренах УРСР.

Для налагодження контактів зі світовими ЗМІ та прес-агентствами представники «Смолоскипа» як акредитовані кореспонденти постійно брали участь у різноманітних з'їздах, конференціях, слуханнях.

Особливо насичені подіями для «Смолоскипа» були 1980-ті рр. Приміром, неабиякий розголос мав виступ акредитованого представника «Смолоскипа» А. Каркоця на прес-конференції Міжнародного олімпійського комітету 2 серпня 1984 р., на якій було оприлюднено інформацію про передчасну смерть радянських олімпійців [5, с. 3]. Під час конференції Міжнародного агентства атомної енергії (МАГАТЕ) у Відні (серпень 1986 р.) серед учасників було розповсюджено випуск журналу «Смолоскип», присвячений чорнобильській катастрофі в Україні, що містив цінну інформацію про аварію в Україні, яку зібрав зі своїми колегами О. Зінкевич [6, с. 1]. «Смолоскип» був учасником конференції ЮНЕСКО, присвяченій 1000-річчю хрещення Київської Русі в Парижі (червень 1986 р.), Гельсінської конференції у Відні

(листопад 1986 р.). Зв'язки було налагоджено навіть з японськими та китайськими журналістами, коли О. Зінкевич відвідав Японію у зв'язку з Універсіадою в Кобе (серпень–вересень 1985 р.) [7, с. 1]. У Токіо, Кобе і Гірошімі відбулася низка зустрічей, на яких розглядалися питання захисту українських політв'язнів та інформації в японській пресі. Відгуки на шпальтах періодичних видань світу були наочним результатом налагодження активних зовнішніх зв'язків видавництва.

Про діяльність «Смолоскипа» добре знали і в Білому домі США, куди кілька разів в 1980-х рр. запрошували представників видавничого осередку на офіційні конференції та зустрічі з президентом Р. Рейганом, якого цікавив рівень масштабності й потенційності правозахисного руху в Україні. «Смолоскипівці» не могли знати подробиць громадсько-політичного руху, який був на території тогочасної України, однак під час зустрічей з американською владою, зокрема з Р. Рейганом, заявляли про його перспективність. Видавництво також запрошувало на офіційні заходи в Державному департаменті США. Важливу роль у налагодженні зовнішніх і внутрішніх зв'язків «Смолоскипа» відіграли перекладачі А. Тарковський та А. Фединський, які брали участь у зустрічах із представниками Білого дому й Державного департаменту. Цих перекладачів було активно залучено під час виступів українських правозахисників Д. Шумука, П. Григоренка, В. Мороза перед діаспорною громадою.

В інформаційній діяльності видавництва займала помітне місце співпраця з радіо «Свобода» та «Голос Америки», що подавали в ефірі матеріали «Смолоскипа». Американські радіостанції були комунікаційною ланкою, завдяки якій заборонені твори поверталися на Батьківщину за схемою «самвидав – тамвидав – самвидав» [1, с. 66]. Ще до видання відомої праці «Лихо з розуму» В. Чорновола радіо «Свобода» після прискіпливих перевірок передавало її в Україну. Про вплив таких передач на авторів, які не давали дозволу на трансляцію своїх творів, О. Обертас зазначив: «Якщо автор самвидавної публікації був ще не надто відомий КДБ, то починалися репресії супроти нього та його сім'ї; якщо ж автор знаходився вже в ув'язненні, то факт ретрансляції його праці з-за океану надавав особливого авторитету автору самвидаву в очах усєї табірної адміністрації та співв'язнів» [1, с. 66].

Унікальним явищем в інформаційній діяльності «Смолоскипа» були зв'язкові. Після того, як у нелегальний спосіб видавці одержали вірші й щоденник В. Симоненка (УГВР, «Сучасність», Нью-Йорк), «Лихо з розуму» та «Українські вісники» В. Чорновола (ОУН(м),

«Українське слово», Париж), у 1970 р. від видавництва відправили в Україну першого зв'язкового. Це була Н. Воляник з м. Клівленд, яка їздила в Україну кілька разів і привезла перші фотознімки львівських дисидентів на плівках, книжку М. Осадчого «Більмо», репродукції неофіційних картин Г. Севрук, деякі особисті речі А. Горської. Під час візитів на Батьківщину Н. Воляник зустрічалася з В. Чорноволом, А. Пашко, М. Осадчим, Г. Севрук, А. Горською, Калинцями та іншими представниками львівського дисидентського середовища.

Згодом у «Смолоскипі» було організовано курси зв'язкових під керівництвом П. Фединського, який 1975 р. підготував спеціальний підручник [8, с. 768], що містив інформацію про суспільну ситуацію в Україні, творчість шістдесятників, а на випадок арештів чи допитів – про можливу конспіративну поведінку. Зв'язкові їздили в Україну як туристи або відвідувачі щорічних курсів української мови в Києві для американських та канадських комуністів, які організувало товариство культурних зв'язків «Україна» при Київському університеті ім. Т. Г. Шевченка.

Чимало матеріалів самвидаву діаспора одержувала через Чехословаччину. Приміром, студентка Г. Коцурова вивозила матеріали дисидентів, зокрема «Українські вісники», які готував і редагував В. Чорновіл, за кордон із Закарпаття у Пряшів. Звідти нащадок знаменитого роду художника О. Мурашка П. Мурашко передавав журнал на Захід, де його передруковували видавництва «Смолоскип», «Сучасність» (Мюнхен), Українська видавнича спілка (Лондон) не лише українською, а й англійською та французькою мовами. Публікації журналу часто звучали й цитувалися в ефірі радіо «Свобода». П. Мурашка було засуджено до ув'язнення. Спричинив серйозні наслідки й арешт Г. Коцурової. Вона визнала, що самвидавну літературу дістала в Києві від українського літературного критика І. Світличного та деяких інших авторів. Г. Коцурова запросила в Україну та познайомила з дисидентами члена Спілки української молоді Я. Добоша з Бельгії, після арешту й зізнань якого Україною прокотилася хвиля масових арештів інтелігенції [8, с. 276].

Видавництво «Смолоскип» підтримувало тісні зв'язки з Болгарією, куди друг письменника О. Бердника В. Васильківський разом із дружиною-болгаркою привозив і передавав з України твори самвидаву, матеріали й документи УГГ, а також рукописи згодом заарештованого О. Бердника, звідти їх забирали зв'язкові О. і Р. Сливинські, П. і А. Фединські та ін.

Матеріали й документи УГГ «смолоскипівці» одержували і морським шляхом: їх привозив до

данського міста Копенгагена капітан радянського торговельного судна (ім'я його досі не відоме) і передавав особисто О. Зінкевичу.

Зв'язковий «Смолоскипа» Б. Колос (Торонто) вивіз із України спогади публіциста Д. Шумука, а Ю. Саєвич (Вашингтон) – твори та колекцію фотографій письменника М. Руденка, спогади учасника й співорганізатора Норильського повстання Є. Грицяка. Учителка Г. Пісецька (Балтимор) кілька разів була в Україні, зустрічалася з Б. Антоненком-Давидовичем, вивезла кістки українських січових стрільців зі зруйнованих стрілецьких могил у Тернополі разом із печивом [8, с. 276]. Зв'язкові одержували матеріали через Польщу, Чехословаччину, Болгарію, Югославію, Румунію. Спортсмени з України привозили і передавали зв'язковим самвидав під час Олімпійських ігор, де постійно були представники видавництва. О. Зінкевич як член Міжнародної організації спортивної преси регулярно одержував акредитації на різні спортивні змагання.

Як і «Смолоскип», інші діаспорні організації (ОУН (м), ОУН (б), УГВР) теж мали зв'язкових, проте далеко не кожного разу вдавалося успішно перевезти підпільні матеріали. Приміром, під час перебування в Києві було заарештовано представників «Смолоскипа» А. Каркоця та А. Процика, яким у подальшому заборонили приїздити в Україну. Проте зв'язкові свідомо йшли на ризик і в більшості випадків виконували завдання.

Отже, інформаційна діяльність видавництва «Смолоскип» у діаспорі відрізнялася інтенсивністю, причому мала два вектори. Перший – надання світовій громадськості фактичних матеріалів про становище українців, репресії та політичних в'язнів в УРСР: основними засобами слугували пресові повідомлення та участь у конференціях, з'їздах світового масштабу; не менш значущою була співпраця видавництва з американськими радіостанціями «Свобода» і «Голос Америки», які передавали в Україну матеріали, надані «смолоскипівцями». Другий вектор інформаційної діяльності був спрямований на одержання інформації та заборонених документів, рукописів з України. Інформаційна діяльність була підґрунтям для забезпечення основного напрямку роботи «Смолоскипа» – *видавничого*.

«Смолоскип» у діаспорі випускав переважно самвидав та інші заборонені в СРСР праці, що, як слушно зауважив Т. Лутчин, «були зорієнтовані на висвітлення як загальних, так і конкретних проблем українського національно-визвольного руху, наслідків окремих політичних процесів» [3, с. 226–227]. Водночас варто вказати на цінність, але не цілісність охоплення літе-

ратурного процесу 1960–1980-х рр. діаспорними виданнями «Смолоскипа». Чимало матеріалів потрапляли в шухляди, були «зарубані» редакторами або не набули достатнього розголосу. Окрім того, серед них траплялися й низько-вартісні, незначущі тексти. Позицію видавництва в цьому аспекті засвідчує заява О. Зінкевича: «Ми вирішили, що все, що було передано нам, треба друкувати, незважаючи на художній рівень поданих матеріалів» [9, с. 2]. Важко не погодитися з керівником осередку: навіть незначний матеріал міг містити незнану доти інформацію.

О. Обертас наголосив на тому, що між діаспорними видавництвами «Смолоскип», «Наші дні», «Визвольний шлях», «Український історик», «Сучасність» та багатьма іншими відбувалася постійна «боротьба» за право першими надрукувати твір уже «тамвидаву» [1, с. 64]. Таку ситуацію спричинила не стільки змагальність серед видавців, як потреба в оперативності, що справді могла вплинути на долю українських політв'язнів.

У правозахисному річичці виходили не лише книжки видавництва, було відновлено видання часопису «Смолоскип» (1978–1982) та започатковано випуск його англійської версії (1978–1989). Журнал виходив як видання УІС «Смолоскип» і Комітету гельсінських гарантій для України. На шпальтах часопису інформували про нові арешти в Україні й інших республіках СРСР, публікували адреси політв'язнів із закликом привітати їх з нагоди свят. Вийшли друком матеріали про В. Симоненка, В. Стуса, В. Марченка, Н. Світличну та ін.

Наприкінці 1970-х рр. при УІС «Смолоскип» видавався бюлетень «Облога», в якому передруковувалися самвидавні твори з України про арешти та репресії, короткі заяви й статті. На сторінках видання, зокрема, було опубліковано Меморандум УГГ (1977), підписаний М. Руденком, Л. Лук'яненком, І. Кандибою, О. Мешко, Н. Строкатою, О. Тихим, О. Бердником. Як зазначив О. Зінкевич, «для переправлення цього бюлетеня в Україну було розроблено цілу систему. У конвертах різного вигляду з різними марками із США, Канади і кількох західноєвропейських країн бюлетень надсилали поштою на десятки адрес письменників, художників, учених, навіть партійних діячів [1, с. 236]. Досі невідомо, чи завжди цей бюлетень доходив до адресата: вся пошта йшла через Москву, де могла бути відкрита й вилучена.

Правозахисна діяльність «Смолоскипа» не обмежувалася лише інформаційною та видавничою. Організація, що діяла при видавництві та основним завданням якої був захист людських прав в Україні, визначала *оборонний напрям*.

На підтримку українських політв'язнів багатотисячними накладками було видано тематичні листівки англійською мовою про арешти й репресії в Україні, буклети («Суди на Україні–1972», «Суди на Україні–1973», «Валентин Мороз», «Юрій Шухевич», «Ніна Строката», «Святослав Караванський», «Ірина й Ігор Калининці», «Українські жінки в советських тюрмах» та ін.), листівки («Л. Плющ», «О. В. Романюк», «С. Параджанов» тощо), портрети окремих українських політв'язнів; а також зібрано понад 20 тис. підписів проти тортур політв'язнів і на захист українських культурних діячів В. Мороза, Н. Строкатої та ін., ув'язнених в СРСР. Ці та інші матеріали «смолоскипівці» передавали Організації Об'єднаних Націй та іншим міжнародним організаціям.

Видавництво «Смолоскип» підтримувало постійний контакт з відділами Міжнародної амністії (Amnesty International) – міжнародної правозахисної організації в Лондоні, утвореної для захисту політв'язнів і в'язнів сумління (1961). Проте певне її відділення не могло захищати політв'язнів у своїй країні, а лише в інших. Представники «Смолоскипа», підтримуючи зв'язки з централею та десятками відділень організації в усьому світі, надавали інформацію про Україну та брали участь в організованих ними заходах.

Відділення Міжнародної амністії європейських і північноамериканських країн долучилися до підтримки українських політв'язнів В. Мороза, Ю. Шухевича, Л. Плюща, П. Григоренка, В. Чорновола, М. Руденка, В. Стуса та ін. Конкретизуючи допомогу організації українським правозахисникам, варто навести кілька промовистих фактів. Чимало матеріалів, присвячених українським політв'язням, виходили в бюлетенях «Amnesty International» та «Amnesty International Newsletter». У співпраці зі «Смолоскипом», за сприяння нідерландського відділення Міжнародної амністії (м. Амстердам) було видано працю «Більмо» М. Осадчого у Франції. Представники нью-йоркської, голландської, німецької МА листувалися з І. Кравівським, В. Марченком, В. Чорноволом. У бюлетені американського відділення в 1968 р. на першій шпальті опублікували дві репродукції картин О. Заливахи «Вулиця» і «Жінка» з редакційним підписом: «Ні, ці репродуковані мистецькі картини не виконав комуністичний митець Пабло Пікассо. Їх виконав українець Опанас Заливаха» [8, с. 493]. На третій шпальті того самого випуску надрукували статтю про С. Караванського та лист його дружини Н. Строкатої до Л. Брежнєва з проханням розстріляти його, щоб скоротити муки. Повідомлення, заклики на захист українських політ-

в'язнів у виданнях МА, різноманітні акції, звернення до керівників СРСР свідчать про активну діяльність міжнародної організації, що об'єднувала світову громадськість у боротьбі проти репресій, арештів і жорстоких судових присудів в УРСР.

«Смолоскип» провадив і самостійну оборонну діяльність. Наприклад, у 1954 р. група студентів у Франції заснувала Український олімпійський комітет (згодом – Український світовий комітет для справ спорту), який у 1956 р. перенесли в США (1956), для боротьби за самостійну участь України в Олімпійських іграх і міжнародних спортивних змаганнях, а не в збірній СРСР. Генеральним секретарем комітету було обрано О. Зінкевича. Представники комітету організували акції під час Олімпійських ігор у Мельбурні (1956), Римі (1960), Мехіко (1968), Мюнхені (1972), Монреалі (1976), Зимові Олімпіади в Лей-Плесіді (1980), Лос-Анджелесі (1984), на універсиадах в Едмонтоні, Токіо, міжнародних спортивних чемпіонатах в Афінах, Бонні, Гельсінкі. Після того, як завдяки комітету на Олімпійських іграх в Лос-Анджелесі було розкрито найбільшу в історії спорту смертність радянських олімпійців, Міжнародний олімпійський комітет запровадив посилений контроль щодо допінгу та приймання спортсменами заборонених хімічних препаратів. Незважаючи на те, що Україна так і не взяла окремої участі в Олімпійських іграх, проблема її самостійного представлення в змаганнях отримала світову підтримку.

Ще один правозахисний напрям діяльності «Смолоскипа» – *допомоговий*. Підтримка з-за кордону була дуже важливою для політв'язнів в УРСР. Видавництво друкувало найповніші списки дисидентів та докладну інформацію про них: хто де відбуває «покарання», дати народження, хто потребує допомоги. Зусиллями «Смолоскипа» українська громада регулярно надсилала листи, вітання, передачі. Хоча не всі вони доходили до адресатів, але сама увага була поцінована. Завдяки жертвам української громади на діяльність «Смолоскипа» видавництво, окрім видатків на друк книжок, журналу, зовнішню й інформаційну діяльність, надавало також матеріальну допомогу тим, хто потребував її в УРСР.

Висновки. Отже, «Смолоскип» був одним із найактивніших діаспорних видавництв забороненої в УРСР літератури протягом 1960–1980-х рр., проте його правозахисна діяльність не обмежувалася лише книжковими проектами. Завдяки зв'язковим видавництвом одержувало інформацію та заборонені документи, рукописи з України. Представники «Смолоскипа» мали налагоджені зв'язки зі світовими ЗМІ, прес-

агентствами та організаціями, брали участь у різноманітних з'їздах, конференціях, слуханнях, надаючи світовій громаді фактичні відомості про репресії та політичних в'язнів в УРСР. Важливу роль для захисту прав і свобод людини в УРСР відіграла Організація за оборону людських прав в Україні, що діяла при видавництві й співпрацювала з відділами Міжнародної амністії. Інформаційна, видавнича, оборонна та допомогова діяльність організації мала важливе значення для відновлення прав і свобод людини в Україні.

Про вплив української еміграційної громади на історію СРСР слушно зауважив на шпальтах часопису «Сучасність» Б. Осадчук: «Чим далше, то трудніше буде для тоталітарних систем переслідувати свободу думки, затримувати і конфіскувати закордонні газети і журнали, застосовувати контроль і цензуру» [10, с. 126]. Можна лише додати, що відстежити і вчасно припинити всі дії діаспори задля захисту політв'язнів наглядчачам тоталітарного режиму все одно не вдавалося. На захист людських прав ставала не відокремлена спільнота, а вся світова громада, зокрема ЗМІ, пресові агентства та міжнародні організації. І ці досягнення стали можливими великою мірою завдяки «Смолоскипу». У пропонуваній статті всі аспекти досліджуваної теми не вичерпано, тому напрями правозахисної діяльності видавництва потребують подальшого докладного вивчення в рамках історії української видавничої справи в діаспорі.

1. *Обертас О.* Український самвидав: літературна критика та публіцистика (1960-і – початок 1970-х років) : монографія / Олесь Обертас ; передм. М. Коцюбинської ; післям. О. Зінкевича. – К. : Смолоскип, 2010. – 300 с.

2. *Каганов Ю. О.* Опозиційний виклик: Україна і Центрально-Східна Європа 1980-х–1991 рр. / Ю. О. Каганов. – Запоріжжя : Просвіта, 2009. – 252 с.

3. *Лутчин Т.* Проблематика дослідження українського національно-визвольного руху другої половини ХХ століття / Т. Лутчин // *Studia Politologica Ucraino-Polona*. – Житомир ; К. ; Краків : Вид-во Євєнка О., 2011. – Вип. 1. – С. 224–236.

4. *Bilocerkowycz J.* Soviet Ukrainian Dissent: A Study of Political Alienation / J. Bilocerkowycz. – Boulder : Westview Press, 1988. – 242 p.

5. *Зінкевич О.* На захист життя і здоров'я олімпійців СРСР / О. Зінкевич // *Свобода*. – 1984. – № 173. – С. 3.

6. *Україна* мовчала на конференції у Відні // *Свобода*. – 1986. – № 171. – С. 1, 4.

7. *Конгрес* федерації університетського спорту почув про українців // *Свобода*. – 1985. – № 174. – С. 1.

8. *Рух* опору в Україні: 1960–1990: енциклоп. довідник / передм. Осипа Зінкевича, Олесь Обертас. – 2-ге вид. – К. : Смолоскип, 2012. – 896 с.

9. *Обертас О.* Зустрічі творчої молоді України з шістдесятниками та колишніми політ'язнями / *О. Обертас // Український самвидав : інформаційний бюлетень Музею-архіву українського самвидаву при*

видавництві «Смолоскип». – 2004. – № 2 (10). – Серп. – С. 2.

10. *Осадчук Б.* Листи до редакції / *Б. Осадчук // Сучасність.* – 1961. – № 2. – С. 126.

Подано до редакції 25. 03. 2014 р.

Mykolajenko Alla. Human rights work of the Ukrainian publishing house “Smoloskyp” in the USA (1967–1990).

The article outlines the role and importance of the Ukrainian publishing house “Smoloskyp” for the resistance movement of 1960-1980's in the Soviet Ukraine. It is studied the Diaspora period of publishing of this center in the United States (1967-1990), including analysis of information, publishing, protection and assistance directions of human rights work of the publishers in the Diaspora. It is revealed that the representatives of “Smoloskyp” made a significant contribution to restoration of rights and freedoms in Ukraine. The paper found that human rights work of the publishers was effective and acquired the global support.

Keywords: publishing house “Smoloskyp”, human rights work, Ukrainian diaspora, resistance movement of 1960–1980's in Ukraine.

Миколаєнко А. Ю. Правозащитная деятельность украинского издательства «Смолоскип» в США (1967–1990).

В статье выяснены роль и значение украинского издательства «Смолоскип» для движения сопротивления 1960–1980-х гг. на территории советской Украины. Исследован диаспорный период функционирования этого издательского центра в США (1967–1990), в частности проанализированы информационное, издательское, оборонное направления, а также направление помощи правозащитной деятельности издательства в диаспоре. Выявлено, что представители «Смолоскипа» внесли весомый вклад в восстановление прав и свобод человека в Украине. В статье установлено, что правозащитная деятельность издательства оказалась эффективной и получила мировую поддержку.

Ключевые слова: издательство «Смолоскип», правозащитная деятельность, украинская диаспора, движение сопротивления 1960–1980-х гг. в Украине.